

ПРОТОКОЛ № 11

засідання Національної комісії з питань Червоної книги України

10 червня 2020 р.

м. Київ

У зв'язку з карантинном щодо запобігання поширенню хвороби COVID-19 засідання Комісії було проведене в онлайн режимі шляхом опитування думок членів Комісії електронною поштою або телефоном щодо матеріалів, які були винесені на порядок денний. Всі матеріали були надіслані членам комісії, які мали змогу з ними ознайомитись в період з 28.05.2020 по 10.06.2020 та висловити свою думку.

ПРИСУТНІ: члени Національної комісії з питань Червоної книги України: перший заступник голови, віце-президент НАН України академік НАН України **Кошечко В.Г.**; заст. директора Департаменту охорони, використання водних біоресурсів та ліцензування Держрибагентства України **Плічко В.Ф.**; відповідальний секретар Комісії, заст. директора Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України **Харченко В.О.**; директор Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, голова Секції з питань охорони рослинного світу, заст. голови Комісії чл.-кор. НАН України **Мосякін С.Л.**; заст. директора Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України **Гапоненко М.Б.**; зав. відділу Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України **Гелюта В.П.**; зав. відділу Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України академік НАН України **Дідух Я.П.**; зав. відділу Інституту екології Карпат НАН України **Кагало О.О.**; с. н. с. Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України **Гайова В.П.**; зав. відділу Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України чл.-кор. НАН України **Царенко П.М.**; зав. відділу Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України **Мельник В.І.**; с. н. с. Поліського філіалу УкрНДІЛГА ім. Г.М. Висоцького Держлісагентства України та НАН України **Орлов О.О.**; зав. лабораторії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, секретар секції **Коротченко І.А.**; заступник директора Ботанічного саду ім. академіка О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Коломійчук В.П.**; професор Херсонського державного університету **Ходосовцев О.Є.**; зав. кафедри Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича **Чорней І.І.**; директор Інституту гідробіології НАН України чл.-кор. НАН України **Афанасьєв С. О.**; зав. відділу Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України **Корнєєв В. О.**; зав. відділу Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України **Костюшин В.А.**; с. н. с. державної установи "Інститут морської біології НАН України" **Кошелєв О.В.**; зав. кафедри Навчально-наукового центру «Інститут біології» Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Лукашов Д.В.**; с. н. с. Національного науково-природничого музею НАН України **Манило Л.Г.**; зав. відділу Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України **Межжерін С.В.**; директор ДНУ «Інститут еволюційної екології НАН України» академік НАН України **Радченко**

В.Г.; секретар Секції з питань охорони тваринного світу, н. с. Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена **Козиненко І.І.**

Головуючий: перший заступник голови Національної комісії з питань Червоної книги України, віце-президент НАН України академік НАН України **Кошечко В.Г.**

Секретар: заст. директора Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України **Харченко В. О.**

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Пропозиції Секції з питань охорони рослинного світу щодо підготовки списків видів для четвертого видання Червоної книги України (*чл.-кор. НАН України Мосякін С. Л.*).
2. Пропозиції Секції з питань охорони тваринного світу щодо підготовки списків видів для четвертого видання Червоної книги України: включення до Червоної книги України. (*чл. кор. НАН України Акімов І. А.*)

СЛУХАЛИ:

Пропозиції Секції з питань охорони рослинного світу щодо підготовки уточнених списків видів для четвертого видання Червоної книги України: включення до Червоної книги України 51 виду рослинного світу (1 вид папоротеподібних, 7 видів однодольних, 14 видів дводольних, 5 видів водоростей, 18 видів грибів, 6 видів лишайників, 1 вид мохоподібних); виключення з Червоної книги України 25 видів рослинного світу (1 вид плауноподібних, 1 вид папоротеподібних, 4 види однодольних, 6 видів дводольних, 9 видів грибів, 2 види водоростей, 2 види лишайників); затвердження номенклатурно-таксономічні зміни назв та систематичного положення видів рослин та грибів, які включені до Червоної книги України. (*чл.-кор. НАН України Мосякін С. Л.*).

На додаток до раніше проведеного ґрунтового обговорення списків видів рослинного світу (рослин та грибів), які запропоновані до **включення** до Червоної книги України та списків з номенклатурно-таксономічними **змінами назв**, ми провели у Секції з питань охорони рослинного світу Національної комісії з питань Червоної книги України повторне обговорення та голосування щодо деяких видів судинних рослин, які були запропоновані до **виключення** з Червоної книги України. Зокрема, на обговорення та повторне голосування були поставлені види, згадані у листах громадських організацій (Всеукраїнська екологічна ліга та Київський еколого-культурний центр). Результати додаткового обговорення та голосування відображені у доданому проекті Переліку видів рослин та грибів, які потребують виключення з Червоної книги України. Відмінність від попередньої версії такого Переліку полягає в тому, що у новій версії немає двох видів: клокичка периста (*Staphylea pinnata*) та ковила Лессінга (*Stipa lessingiana*). Отже, ці види поки що рекомендовано залишити у Червоній книзі України.

Слід чітко пояснити, що, на думку фахівців, і ці два види за своїми об'єктивними характеристиками також підпадають під виключення із загальнонаціональної Червоної книги України (у тому числі за регіонально адаптованими критеріями МСОП), а замість того мають бути збережені через регіональну та оселищну охорону. Така науково обґрунтована позиція. Проте, щодо цих видів при голосуванні були враховані й деякі додаткові обставини. Наприклад, щодо ковили

Лессінга – подібність до інших пірчастих видів ковили, через що неспеціалісти мають проблеми з визначенням видів у цій морфологічній групі.

Крім того, при поданні оновлених переліків до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів слід буде відмітити соціальну стурбованість НГО щодо деяких видів та зажадати від Міністерства підтримки їх детальніших досліджень.

Прохання до членів Національної комісії з питань Червоної книги України при прийнятті рішення орієнтуватися на представлений оновлений Перелік видів рослин та грибів, які потребують виключення з Червоної книги України (додається), а не на попередню версію.

СЛУХАЛИ:

Пропозиції Секції з питань охорони тваринного світу щодо підготовки списків видів для четвертого видання Червоної книги України: включення до Червоної книги України. (чл. кор. НАН України Акімов І. А.)

У ДИСКУСІЇ ВИСТУПИЛИ:

Аністратенко В.В.: Я уважно переглянув розіслані проекти списків видів тварин до IV видання ЧКУ; наразі технічні помилки, раніше виявлені в одному із переліків, виправлено. Додаткових зауважень не маю, вважаю списки можна передавати на затвердження до міністерства. Відносно звернень громадських екологічних організацій до Президії НАН України з протестами проти виключення з ЧКУ окремих видів рослин, моя думка така. Пропозиція вивести, приміром, ковилу волосисту (*Stipa capillata*) з «Червоної книги України» переконливо обґрунтована провідними фахівцями ботанічної секції, зокрема, академіком НАН України Я.П. Дідухом. Що ж до контраргументів, висунутих експертами ВЕЛ та КЕКЦ, то вони відображають конфлікт думок, побудованих на помітно різних позиціях сторін. Оскільки ігнорувати громадські звернення-протести неможливо, доцільно скористатися представленими запереченнями для вдосконалення пропозицій виключення відповідних видів, які виносять на розгляд Комісії колеги ботанічної секції [Примітка: Це й було здійснено при додатковому обговоренні на Секції; див. вище].

Гайова В.П.: Я підтримую пропозиції щодо затвердження списків для ЧКУ (із усіма змінами) як тваринного, так і рослинного світу,

Гапоненко М.Б.: Зі списками рослин і тварин погоджуюсь. Крім того, уважно розглянуті і обговорені з членами Секції з питань охорони рослинного світу листи-застереження екологічних організацій. Додаткових зауважень не маю, вважаю, що списки можна надавати для затвердження до Міністерства.

Гелюта В.П.: В Інтернеті "народними екологами" розгорнута битва за утримання у Червоній книзі України ряду видів, які ботанічною підкомісією [секцією] пропонується вивести з-під загальнодержавної охорони. Один з них – водна папороть *Salvinia natans*. Перш ніж приймати рішення, будь ласка, перегляньте загальнодоступні сторінки в Інтернеті, наприклад, про ситуацію на р. Турія (Волинська обл.). Світлини і відео цього екологічного лиха, спричиненого "рідкісною" рослиною, зроблені у різні роки, з 2014 по 2018. Позаминулого року таку ж картину я спостерігав у ряді інших локалітетів по р. Турія – від м. Ковеля і до її впадіння у р. Прип'ять. Те ж відбувається далі по Прип'яті, у каналах, що з

цієї ріки живлять водою Дніпровсько-Бузький канал, та озерах аж до кордону з Білоруссю. Подібне з цим видом спостерігається і в низці інших областей України.

Адреси сторінок:

<https://www.volynnews.com/news/society/odna-z-holovnykh-richok-volyni-mozhe-znyknuty/>

<http://www.volynpost.com/news/57539-u-koveli-pomyraie-richka-turiia-foto-video>

[http://prokovel.com/kovel_2018/1-](http://prokovel.com/kovel_2018/1-kovelska_turiya_stala_ridnim_domom_dlya_chervonoknizhnoi_roslini.html)

[kovelska_turiya_stala_ridnim_domom_dlya_chervonoknizhnoi_roslini.html](http://prokovel.com/kovel_2018/1-kovelska_turiya_stala_ridnim_domom_dlya_chervonoknizhnoi_roslini.html)

Коломійчук В.П.: Я підтримую проекти списків видів рослин і тварин. Разом з тим вважаю, що вилучати зі списків ЧКУ ковила Лессінга за сучасних реалій знищення степів недоречно. Інші пропозиції – підтримую. **[Примітка:** Ковилу Лессінга Секція з питань охорони рослинного світу при додатковому обговоренні рекомендувала залишити у Червоній книзі України; див. вище].

Костюшин В.А.: По ботанічним об'єктам я висловлюватися утримуюся. Щодо списку тварин – прошу по птахами внести одну зміну – поміняти категорію *Limosa limosa* (Linnaeus, 1758) - грицик великий зі "зникаючого" на "вразливий". Я ще раз уважно подивився на категорії та інформацію по виду, вважаю, що "вразливий" – більш адекватна категорія для цього виду.

Кошелєв О.В: Підтримую оновлений Перелік видів рослин та грибів, які потребують виключення з Червоної книги України.

Маніло Л.Г.: З переліком видів тварин, що заносяться до наступного видання Червоної книги України погоджуюся. Щодо питань з охорони рослинного світу, покладаюся на думку фахівців.

Межжерін С. В.: Позиція зважена. Підтримую.

Лукашов Д. В.: Розумію Вашу реакцію на мою нафахівість у питаннях ботаніки, але Тимочко [Т.В. Тимочко, голова ВЕЛ] має рацію. По суті види ковили дійсно є маркерами степових екосистем і в практиці створення ботанічних степових заказників дуже часто саме на ковилу волосисту й опираються. Головне, що, саме цих видів ковили нема в додатку до Оселищної директиви, на основі якої будується Смарагдова мережа. Це пов'язано з тим, що в Європі степових оселищ нема. Оскільки тепер ця директива впроваджена у природоохоронне законодавство України, а степи треба зберегти, то тут саме такі маркери й потрібні. Дійсно, цим видам вимирання, мабуть, не загрожує. Але загрожує екосистемам степів в цілому. Тому, поки в Оселищній директиві не з'являться степові оселища з даними видами, створення нових заповідних об'єктів та збереження вже існуючих опиняється під загрозою. Тому вважаю, що зазначені види треба залишити у ЧК. Щодо сальвінії [*Salvinia natans*] – повністю підтримую виключення. Щодо інших видів, покладаюся на думку фахівців.

Козиненко І.І.: Підтримую позицію Д. Лукашова та інших колег щодо ковили. Оновлені списки підтримую.

Некрасова О.Д.: З великою обережністю ставлюся до виключення з переліку ЧКУ різних видів ковили (ковила волосиста і ін.). При проведенні досліджень, я

прийшла до висновку, що природні степові ділянки на даний час піддаються сильному антропогенному впливу (неконтрольоване розорювання, використання пестицидів агрохолдингами тощо). Тому тенденції можуть бути дуже негативними. Однак, для вивчення цього питання, думаю, потрібні додаткові дослідження. Тому поки погоджуюся з фаховою думкою колег.

Радченко В.Г.: Я знайшов значну кількість дрібних зауважень до змін назв й т.і. (переважно стосовно авторів та року опису й в якому роді первинно було описано вид, сучасної назви підроду та зміни назви одного виду, яку було синонімізовано) по диких бджолах, які відбулися в результаті останніх ревізій. Усі зміни показано жовтим кольором, а зеленим – що залишається без змін. Я вже надсилав такі правки, але вони, мабуть, загубились. Рішення Нацкомісії підтримую так само, як і відповіді до громадських організацій стосовно вилучення видів рослинного світу з ЧКУ.

ВИРШИЛИ:

Підтримати пропозиції Секції з питань охорони рослинного та тваринного світу щодо підготовки списків видів для четвертого видання Червоної книги і передати їх на затвердження до Міністерства. Списки видів додаються.

З огляду на те, що деякі експерти Національної комісії з питань Червоної книги України висловлювали особливу думку щодо виключення декількох видів судинних рослин з Червоної книги України, вважати доцільним проведення додаткових (у тому числі польових експедиційних) досліджень стану популяцій та динаміки ареалів цих видів і просити Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України підтримати ці дослідження і виділити для цього належне фінансування.

Рішення прийнято одноголосно.

Перший заступник голови
Національної комісії з питань
Червоної книги України
віце-президент НАН України
академік НАН України

В.Г. Кошечко

Відповідальний секретар

В.О. Харченко